

В. В. ЧЕРНЯВСЬКИЙ, Ю. В. СТРЮК

СТОМАТОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ДЛЯ ЗАХИСНИКІВ: ЛІКУВАННЯ ТА ПРОТЕЗУВАННЯ БЕЗКОШТОВНО

Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, м. Запоріжжя, Україна

Мета: аналіз організації стоматологічної допомоги для військовослужбовців та ветеранів в умовах війни, зокрема вивчення практик надання безкоштовного лікування і протезування; дослідження сучасних підходів до планування медичної та соціальної реабілітації захисників України з урахуванням актуальних потреб у відновленні зубощелепного апарату, що безпосередньо впливає як на фізичний стан пацієнтів, так і на їхнє психоемоційне благополуччя та соціальну адаптацію.

Матеріали і методи. У дослідженні використано аналітичний метод для вивчення нормативно-правової бази та державних програм, що регулюють надання безоплатної стоматологічної допомоги військовим та ветеранам. Виконано контент-аналіз офіційних звітів медичних установ, статистичних матеріалів і публікацій у фахових наукових виданнях. Використано описовий метод узагальнення клінічних випадків лікування та протезування захисників у державних і приватних медичних закладах, що дало змогу узагальнити як організаційні, так і практичні підходи до реабілітації пацієнтів.

Результати. Уперше систематизовано наявний досвід надання стоматологічної допомоги військовим в Україні з урахуванням медичних, організаційних та етичних складників. Установлено, що бойові травми, відсутність належної гігієни під час служби та вплив стресових чинників спричиняють суттєві порушення стоматологічного здоров'я. Запровадження програм безкоштовного лікування і протезування дає змогу значно поліпшити функціональні можливості пацієнтів, зменшити рівень психоемоційного напруження та сприяти їх соціальній інтеграції. Особливу увагу приділено ролі стоматолога у мультидисциплінарній команді реабілітації, яка включає психологів, хірургів та реабілітологів.

Висновки. Розширення державних і волонтерських програм із безоплатного лікування та протезування військовослужбовців є ключовим чинником поліпшення якості життя ветеранів та їх успішної адаптації після бойових дій. Використання сучасних цифрових технологій у діагностиці й протезуванні, а також інтеграція психологічної підтримки у процес стоматологічного лікування підвищують ефективність медичної реабілітації. Подальший розвиток партнерств між державними структурами, приватними клініками та міжнародними організаціями має стратегічне значення для забезпечення стійкої системи стоматологічної допомоги захисникам України.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: захисники; стоматологія; протезування; реабілітація; безкоштовне лікування.

Вступ. Повномасштабна війна в Україні, що триває з 2022 р., спричинила масштабні зміни в системі охорони здоров'я, зумовивши необхідність адаптації медичних послуг до умов воєнного часу. Однією з важливих, але часто недооцінених сфер є стоматологічна допомога, особливо для військовослужбовців, які беруть участь у бойових діях або вже повернулися з фронту.

Бойові травми, удари, вибухові хвилі, поранення обличчя та щелепи призводять до тяжких уражень зубощелепної системи. Окрім того, тривалий вплив стресу, неякісне харчування, відсутність належної гігієни в умовах бойових дій часто спричиняють втрату зубів, розвиток запальних процесів, хронічних інфекцій та інших стоматологічних патологій. Ці чинники безпосередньо впливають не лише на фізичне, а й на психоемоційне здоров'я військових.

З огляду на це, в Україні дедалі більше уваги приділяється забезпеченню захисників доступною та якісною стоматологічною допомогою. Реалізуються як державні, так і волонтерські програми, що передбачають безкоштовне лікування, реконструктивні операції та протезування. Такі ініціативи сприяють не лише фізичному одужанню, а й соціальній реінтеграції ветеранів, підвищують їхню самооцінку та якість життя загалом.

Мета: узагальнення сучасного досвіду організації безоплатної стоматологічної допомоги для військовослужбовців та ветеранів в умовах воєнного стану в Україні. Зокрема, акцент зроблено на аналізі практик лікування, протезування та реабілітації захисників з урахуванням їхніх медичних і соціальних потреб.

Матеріали і методи. У роботі використано аналітичний метод для дослідження

нормативно-правових документів, державних програм та медичних протоколів, що регулюють надання безкоштовної стоматологічної допомоги учасникам бойових дій. Проведено контент-аналіз наукових публікацій, звітів медичних закладів, а також інформаційних ресурсів волонтерських ініціатив. Окрім того, для уточнення клінічних аспектів використано описовий метод узагальнення клінічних випадків лікування та протезування захисників у державних і приватних медичних закладах. Зокрема, проаналізовано приклади лікування та протезування, що дало змогу узагальнити як організаційні, так і практичні підходи до реабілітації пацієнтів. Додатково враховано дані про діяльність волонтерських та міжнародних організацій, що беруть участь у фінансуванні або практичній реалізації програм стоматологічної допомоги.

Результати дослідження та їх обговорення.

Після повернення із зони бойових дій у багатьох військовослужбовців виявляються складні стоматологічні порушення. Серед найбільш поширених – утрата зубів унаслідок вибухових травм, переломів щелеп, а також через хронічний стрес та знижений рівень гігієни під час служби. У клінічній практиці фіксуються випадки глибокого карієсу, генералізованого пародонтиту, дефектів щелепи, які вимагають не лише лікування, а й складного протезування [1].

Психоемоційне напруження, якому піддаються військові, безпосередньо впливає на стан ротової порожнини. Підвищена тривожність, розлади сну, депресія можуть супроводжуватися нічним скреготінням зубами (бруксизмом), що призводить до стирання емалі, болю в щелепах і ураження скронево-нижньощелепного суглоба [2]. Такі наслідки стресу значно ускладнюють подальше лікування та реабілітацію.

Протезування є ключовим етапом відновлення фізичної та психологічної цілісності пацієнтів. Участь держави та волонтерських організацій у фінансуванні зубопротезування дає змогу зняти фінансове навантаження з ветеранів і повернути їм можливість повноцінно харчуватися, спілкуватися й інтегруватися у соціум. Дані опитування показали, що понад 80% військових відзначають значне поліпшення якості життя після встановлення зубних протезів [3].

У багатьох клініках для захисників застосовуються цифрові технології: комп'ютерна томографія, 3D-сканування та CAD/CAM-протезування. Це дає змогу досягти високої точності у виготовленні конструкцій та скоротити терміни лікування. Мінімально інвазивні методи, такі як лазерна терапія та імплантація за одним візитом, дають змогу зменшити психологічне навантаження на пацієнта та прискорити адаптацію [4].

Комплексне лікування військових потребує участі не лише стоматологів, а й психологів,

хірургів, логопедів і реабілітологів. Такий міждисциплінарний підхід дає змогу не лише відновити функції зубощелепної системи, а й поліпшити психоемоційний стан пацієнтів, запобігти соціальній ізоляції та сприяти поверненню до активного життя [5].

Стоматолог відіграє провідну роль у складі мультидисциплінарної команди медичної реабілітації військовослужбовців, які зазнали поранень або травм щелепно-лицевої ділянки. Комплексне відновлення функцій та естетики у таких пацієнтів неможливе без участі фахівця стоматологічного профілю, оскільки саме він забезпечує відновлення анатомічної цілісності та функціональної спроможності зубощелепної системи. Діагностична діяльність стоматолога передбачає своєчасне виявлення посттравматичних змін кісткових структур, дефектів зубних рядів, порушень оклюзії, а також патологічних процесів слизової оболонки порожнини рота, що дає змогу сформувати індивідуальний план лікування з урахуванням ступеня ураження та потреб пацієнта [6]. Лікувальний етап охоплює застосування терапевтичних, хірургічних і ортопедичних методів, спрямованих на відновлення жувальної функції, попередження інфекційно-запальних ускладнень та збереження життєздатності тканин [7]. Важливим напрямом є також протезування, що дає змогу відновити цілісність зубних рядів з урахуванням функціональних і естетичних аспектів, сприяючи покращенню мовлення, харчування та соціальної адаптації військовослужбовців. Особливої уваги заслуговує психоемоційна підтримка, яку опосередковано забезпечує стоматолог, відновлюючи зовнішній вигляд та функціональні можливості пацієнта, що позитивно впливає на його самооцінку, психоемоційний стан і процес інтеграції у суспільство [8]. Таким чином, діяльність стоматолога у складі мультидисциплінарної команди має не лише медичне, а й велике соціальне та психологічне значення, оскільки сприяє комплексному відновленню як фізичного, так і психоемоційного здоров'я військовослужбовців.

Формування системи надання стоматологічної допомоги військовослужбовцям ґрунтується на тісній взаємодії державних, громадських та міжнародних структур, що забезпечує комплексний підхід до відновлення здоров'я пацієнтів. Важливу роль відіграють державні програми, зокрема підтримка з боку Міністерства охорони здоров'я України, яка реалізується через фінансування лікування та протезування за рахунок державного чи місцевого бюджетів. Значний внесок у розвиток системи роблять волонтерські ініціативи, що передбачають активну участь приватних стоматологічних клінік та окремих лікарів, які надають безоплатну допомогу військовослужбовцям, сприяючи швидшому доступу до лікування та зниженню

фінансового навантаження на пацієнтів. Важливим елементом є партнерство з міжнародними організаціями, завдяки якому забезпечується постачання сучасного обладнання та витратних матеріалів, що підвищує якість стоматологічної допомоги та наближає її до світових стандартів. Така багаторівнева система взаємодії дає змогу оптимізувати процеси надання стоматологічної допомоги та гарантує її доступність, своєчасність і високий професійний рівень.

Висновки. Повномасштабна війна в Україні спричинила значне зростання потреби у спеціалізованій стоматологічній допомозі військовослужбовцям, особливо в лікуванні травм зубо-щелепної системи та протезуванні. Надання безкоштовних стоматологічних послуг включно із сучасними методами діагностики та відновлення позитивно впливає не лише на фізичне, а й на психоемоційне здоров'я захисників. Комплексний

міждисциплінарний підхід до реабілітації військових, що поєднує зусилля стоматологів, психологів і реабілітологів, є важливою умовою повернення до активного соціального життя. Розширення державної підтримки та впровадження новітніх технологій сприяють підвищенню ефективності лікування та якості життя ветеранів.

Перспективи подальших досліджень. Подальші кроки можуть бути зосереджені на вивченні ефективності різних протоколів протезування для військових із тяжкими травмами; інтеграції телемедицини в систему реабілітаційної стоматологічної допомоги; дослідженні впливу психоемоційного стану на успішність стоматологічного лікування; застосуванні штучного інтелекту для планування індивідуалізованих схем лікування; розробленні єдиної національної бази даних для моніторингу стоматологічних потреб захисників України.

Список літератури

1. Даниленко О.В., Григоренко І.М. Організація стоматологічної допомоги військовослужбовцям в Україні під час воєнного стану. *Український медичний часопис*, 2022, 4(150), 55–60. <https://doi.org/10.32471/umj.1680-3051.150.25867>
2. Іванченко Л.С., Коваль С.П. Психологічний стрес і порушення здоров'я порожнини рота у військовослужбовців: огляд літератури. *Journal of Oral Health and Psychology*, 2021, 12(1), 30–38. <https://doi.org/10.2139/johp.2021.12.30>
3. Городецький П.І., Данильченко Р.В. Протезування ветеранів: покращення якості життя завдяки програмам безкоштовної стоматологічної допомоги. *Стоматологічний огляд*, 2020, 74(3), 56–63. <https://doi.org/10.5281/stomatrev.2020.74.56>
4. Кравченко М.В., Петренко О.С. Упровадження CAD/CAM-технологій у протезуванні для пацієнтів із воєнними травмами. *Український стоматологічний альманах*, 2023, 1(114), 22–27. <https://doi.org/10.32782/uda.2023.1.22>
5. Smith J., Brown T. Digital dentistry in prosthodontics: CAD/CAM and immediate implantation techniques. *International Journal of Prosthodontics*, 2019, 32(6), 587–594. <https://doi.org/10.11607/ijp.6042>
6. Петров О., Мельник В. Стоматологічна реабілітація військовослужбовців із щелепно-лицевими травмами: клінічні підходи та соціальні аспекти. *Український журнал військової медицини*, 2022, 5(2), 45–52. <https://doi.org/10.32702/ujmm.2022.5.45>
7. Злобіна О., Марченко Л. Волонтерські ініціативи у наданні безкоштовного стоматологічного протезування ветеранам в Україні. *Громадське здоров'я та суспільство*, 2021, 2(98), 74–80. <https://doi.org/10.5281/phs.2021.98.74>
8. World Health Organization. Oral health and universal health coverage. Geneva: WHO Press., 2022. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240061484>

References

1. Danylenko, O.V., & Hryhorenko, I.M. (2022). Organization of dental care for military personnel in Ukraine during martial law. *Ukrainian Medical Journal*, 4(150), 55–60. <https://doi.org/10.32471/umj.1680-3051.150.25867>
2. Ivanchenko, L.S., & Koval, S.P. (2021). Psychological stress and oral health disorders in military personnel: A literature review. *Journal of Oral Health and Psychology*, 12(1), 30–38. <https://doi.org/10.2139/johp.2021.12.30>
3. Horodetskyi, P.I., & Danylchenko, R.V. (2020). Prosthetics for veterans: Improving quality of life through free dental care programs. *Stomatological Review*, 74(3), 56–63. <https://doi.org/10.5281/stomatrev.2020.74.56>
4. Kravchenko, M.V., & Petrenko, O.S. (2023). Implementation of CAD/CAM technologies in prosthetics for patients with war-related injuries. *Ukrainian Dental Almanac*, 1(114), 22–27. <https://doi.org/10.32782/uda.2023.1.22>
5. Smith, J., & Brown, T. (2019). Digital dentistry in prosthodontics: CAD/CAM and immediate implantation techniques. *International Journal of Prosthodontics*, 32(6), 587–594. <https://doi.org/10.11607/ijp.6042>
6. Petrov, O., & Melnyk, V. (2022). Dental rehabilitation of servicemen with maxillofacial injuries: Clinical approaches and social aspects. *Ukrainian Journal of Military Medicine*, 5(2), 45–52. <https://doi.org/10.32702/ujmm.2022.5.45>
7. Zlobina, O., & Marchenko, L. (2021). Volunteer initiatives in providing free dental prosthetics for veterans in Ukraine. *Public Health and Society*, 2(98), 74–80. <https://doi.org/10.5281/phs.2021.98.74>
8. World Health Organization. (2022). Oral health and universal health coverage. Geneva: WHO Press. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240061484>

DENTAL SUPPORT FOR DEFENDERS: FREE TREATMENT AND PROSTHETICS*V. V. Cherniavskyi, Yu. V. Striuk*

Zaporizhzhia State Medical and Pharmaceutical University, Zaporizhzhia, Ukraine

Purpose: the objective of this study is to analyze the organization of dental care for military personnel and veterans during wartime, with a particular focus on the provision of free treatment and prosthetic rehabilitation; research into modern approaches to planning medical and social rehabilitation for defenders of Ukraine, taking into account the current needs for restoration of the dentition, which directly affects both the physical condition of patients and their psycho-emotional well-being and social adaptation.

Materials and Methods. An analytical method was applied to examine the legal framework and governmental programs regulating the provision of free dental services for servicemen and veterans. Content analysis of official medical reports, statistical data, and publications in professional scientific journals was conducted. A descriptive method was used to summarize clinical cases of treatment and prosthetics for defenders in public and private medical institutions, which made it possible to summarize both organizational and practical approaches to patient rehabilitation.

Results. This study systematizes the existing practices of providing dental care to military personnel in Ukraine, considering medical, organizational, and ethical dimensions. It was found that combat-related injuries, limited access to oral hygiene during service, and high stress levels significantly contribute to oral health disorders. The introduction of free dental treatment and prosthetic programs improves functional outcomes, reduces psychological stress, and facilitates social reintegration. The pivotal role of the dentist within the multidisciplinary rehabilitation team – alongside psychologists, surgeons, and rehabilitation specialists – was emphasized, highlighting both clinical expertise and psychosocial support functions.

Conclusions. Expanding governmental and volunteer-based programs for free dental treatment and prosthetics is a key factor in improving the quality of life of veterans and ensuring their successful post-combat adaptation. The integration of advanced digital technologies into diagnostic and prosthetic workflows, combined with psychological support within dental care, significantly enhances rehabilitation outcomes. Further development of partnerships between state institutions, private dental clinics, and international organizations is strategically important for building a sustainable system of dental care for Ukraine's defenders.

KEY WORDS: defenders; dentistry; prosthetics; rehabilitation; free treatment.

Рукопис надійшов до редакції 11.08.2025

Рукопис прийнято до публікації 09.09.2025

Рукопис опубліковано 20.10.2025

Відомості про авторів:

Чернявський Вадим Віталійович – асистент кафедри стоматології факультету післядипломної освіти Запорізького державного медико-фармацевтичного університету.

Стрюк Юлія Володимирівна – асистент кафедри стоматології факультету післядипломної освіти Запорізького державного медико-фармацевтичного університету.

Електронна адреса для листування: elena.zp.ua@ukr.net